

Arta lui Finteșteanu

Cine a urmărit evoluția lui Ion Finteșteanu pe scenele Naționalului s-a convins de netemeinicia afirmației că doar rolurile de largă respirație sînt menite să pună în relief personalitatea actorului. Prin interpretarea sa, Farfuridi, Dragomirescu, Bucșan, unchiul Fedea, Kulighin dăinuiesc, viu întipăriți, în memoria spectatorilor, alături de figurile protagoniștilor. Care este explicația? Credem că fiecare apariție a actorului rămîne mereu inedită, întregită de amănunte surprinzătoare, de la spectacol la spectacol. Cerebralitatea este o trăsătură distinctivă, primordială a lui Ion Finteșteanu, din ea se diversifică organic caracteristicile felului său de joc, sobru, elegant, sugestiv. Privind înlănțuirea detaliilor semnificative, adecvate personajelor, asîști la crearea unor portrete în mozaic, unde fiecare trăsătură este marcată cu luciditatea analistului. Dincolo de grimă și de ținuta vestimentară, totdeauna bine inspirate, personajele sînt create de Ion Finteșteanu pe scheletul cerebralității, cu elemente stilistice, ca : gestul, arta de a popula pauzele, inflexiunile vocii etc. Această artă compozițională remarcabilă — fiecare rol fiind rodul unei meticuloase căutări a expresivității plastice, o elaborare limpede, care rezolvă întrebările complicate ale modului de interpretare a cutărui sau cutărui personaj — e proprie lui Ion Finteșteanu.

„Actorul este creator de imagini”, scrie acest slujitor al artei scenice. Prin jocul său, Finteșteanu confirmă preceptul teoretic, dindu-i consistența ființei vii.

Iată-l în *Matei Millo*. Scena și sala au devenit un organism unic. Bădia, Ion Finteșteanu, se apropie cu pași rari de micul

bagaj adus de la Paris. O clipă se oprește gînditor. Apoi, înalță cutia pe o masă, degetele întirziind asupra ei, mîngietoare. Ochii i s-au luminat de un gînd. Se apleacă ușor și o deschide încet. Parcă în ea e însăși inima lui. Privirile partenerilor cercetează sfredelitoare conținutul, nedumerite. În sală, interesul crește. Flacăra curiozității e vie. Bădia, cu degetele tremurătoare, ridică și poartă pe dinaintea rudelor și cunoscuților, îngroziți și jigniți, ustensilele artei sale : „Peruci... o mustață... o bărbuță... o pleșuvie...”. Vocea, care acompaniază gestul, cunoaște inflexiunile unei bucurii puternice, într-un fel apropiată tristeții. Ochii îi strălucesc intens. Un fior de simpatie și încintare inundă sala. Pe neobservate, dragostea pentru omul care iubind teatrul se îndepărtează de ai săi, a pătruns în inimile tuturor.

„— Și-atunci diploma... care-ți este diploma ?”

Bădia tresare. Mina mare, frumoasă, fără să mai tremure, se cufundă lent într-un buzunar. „A...”, pare a-și aduce aminte, și timbrul vocii sale este o contopire de zeflema și veselie : „... Mai am resturi din ea pe-aici”. Face cîțiva pași, fruntea și ochii i se-nseninează, buzele surid ironic. Mina scoate din buzunar un nas neobișnuit de mare : „Nasul lui Polichinelle. Rîsul îl face pe spectator mai bun și mai încrezător în viață”. Glasul actorului e străbătut de înfiorare. Simți zvîcnind, în intonațiile acestei replici, inima unui dublu crez artistic : al lui Matei Millo și al interpretului său.

Din succinta redare a unei scene jucate de actor, desprindem unele particularități

interesante, menite să-i puncteze individualitatea. Ne referim la fantezia interpretului, care reconstituie personalitatea predecesorului său, ținind seamă de adevărul istoric. Prin simplitatea gestului, nicicând alambicat, prin inflexiunile calde ale vocii, prin priviri ironice față de adversari, sau încurajatoare față de prieteni, Finteșteanu ne introduce în lumea și sensibilitatea eroului. Sobrietatea ținutei indică noblețea inimii lui Millo, care nu va face nicicând un compromis cu boierii.

Jucindu-l pe Dragomirescu, aceeași tendință de sobrietate este un mijloc artistic de a reda contrastul dintre pretenție și realitate. Avocatul s-ar vrea inteligent și moral; de aci, o trufie în mișcări, dar aceasta sporește disprețul spectatorilor care ghicesc, sub învelișul aparenței, deșertăciunea personajului. Prin sobrietatea sa, Kulighin se situează de bună voie în planul al doilea al acțiunii. Bucșan, însă, prin sobrietate marchează prăpastia pe care o crede existentă între el și restul lumii.

O particularitate esențială a interpretării lui Ion Finteșteanu este gestul mărunț, amănuntul, cu o precizie putere de caracterizare. E o voluptate să-i descoperi semnificațiile subterane largi. Iată pe bătrînul Dragomirescu ținînd un speech fiului său, proaspăt bacalaureat: „Fiule”, își pregătește Finteșteanu tirada, săvîrșind un gest avocațesc caracteristic, de ridicare a cutelor robei imaginare, care-l stînjenesc, dîndu-și capul puțin pe spate, invocînd „inspirația”. Ridicarea cutelor inchiuitei robe nu-i altceva decît un tic deprins în practica meseriei; capul dat puțin pe spate, chemînd arzător „inspirația”, este un truc vetust, inserat în abecedarul manierelor avocațești,

dar aici, caracterizează expresiv pe bătrîn, în timp ce vocea goală de orice înfiorare sufletească evidențiază mai mult nulitatea spirituală a personajului.

Transformările prin care poate trece actorul sînt nenumărate. Ochiî inflăcărați ai unchiului Fedea au devenit sticloși, lipsiți de orice pîlpîire de inteligență, pe chipul lui Farfuridi. Fruntea îndărătul căreia, la Millo, simțea neîntrerupta cugetare, la Dragomirescu e opacă, impersonală. Mișcarea lui este placidă, greoaie. A lui Bucșan, energetică, impetuoasă. Frazele scurte, banale, se rostogolesc din gura avocatului ca o avalanșă de pietre, iar cele lungi au liniștea apei stătute, indicînd fie mecanica elaborare a ideilor, fie o anevoioasă croire de drum spre gîndul care pretinde o strădanie personală. Fraza lui Bucșan, intonată de Finteșteanu, taie orice avînt, îndeamnă la supunere, amenință. Risul care însoțește „spiritele” virfului „citadelei” e vid. Al unchiului Fedea, mîngîie, sprijină.

Măiestria lui Finteșteanu ni se relevă și în conturarea treptată, amănunțită și cuprinzătoare a personajelor. Involuția progresivă, care se produce în ființa avocatului, e indicată prin trăsături simple, lipsite de artificii. În actul II, elegantul Dragomirescu e înveșmîntat în niște haine boțite, barba, altădată rasă zilnic, crește neglijent. Mersul său poartă pecetea virstei: pași mici, deși, cu picioarele ușor depărtate și aruncate înainte cînd calcă. Conformismul venal îl desfigurează psihic și moralmente. Deși ramolit, reminiscențele traiului de odinioară îl obsedează. Cu cită satisfacție barbară anunță iminenta dezlănțuire a războiului atomic. Chiar dacă toată lumea s-ar prăbuși în neant, el să trăiască. Auzindu-l,

I. Finteșteanu în : Unchiul Fedea („O chestiune personală”) ; Matei Millo ; Grigore Dragomirescu („Citadela sfărîmată”)

văzindu-l pe acest bătrinel odios, simți un dezgust amar.

La momentul oportun, Finteșteanu știe să-l facă din ce în ce mai neobservat pe Dragomirescu, în scenă. Astfel, ajungem la capacitatea sa prețioasă de a discerne asupra cărui partener cade accentul acțiunii. Această capacitate îl determină să ocupe un rol potrivit cu însemnătatea partiturii încredințate, fără veleități de solist. Acompaniamentul fin, aproape imperceptibil, prin care Finteșteanu ilustrează scena în rolul lui Kulighin în *Trei surori*, e elocvent. Șederea unchiului Fedea în casa lui Hlebnikov pare o plutire calmă de briză iuvinătoare, menită să limpezească atmosfera. În actul III al *Ultimei ore*, după ce minute în șir stăpânește scena, în toată disputa finală, păstrează cu devotament rolul minor, exteriorizând însă energic neliniștea din sufletul său.

Cind funcția dramatică a rolului scade, Finteșteanu găsește mijloace de a ne grăi în aceleași imagini clare. Aci intervine arta de a anima cu imagini scenice suspensiile dramatice, calitate importantă pentru dezvăluirea adevăratei firi a personajului. Clocotul lui Farfuridi cind se știe trădat, clocot de suprafață, manifestat în actul II din *Scrisoarea pierdută*, e redat abil prin răbufniri mute. Din tăcerea lui Bucșan cunoști precis ce ripostă va da partenerilor peste cîteva clipe. Scenele din redacția „Deșteptării”, din casa profesorului Andronic sînt și ele elocvente. Această artă se invederează însă cel mai limpede în ultimul tablou al *Citadelei sfărîmate*. Pentru reliefaarea elocvenței tăcerii, vom analiza jocul lui Finteșteanu de-a lungul întregului tablou.

De acum, bătrînel Dragomirescu nu mai merge să scoată săpunul pe august, nici măcar să-și mai cumpere singur abțibildurile. Curenții vieții l-au ancorat în apele liniștite dar înspăimîntător de pustii și reci ale indiferenței. Aci, cu plăcerea unui copil și răbdarea senilității, concentrat asupra abțibildurilor, nu-și mai dă seama de ce se petrece în jurul său. Pe cap are o tichie, așezată — din ramolism — într-o parte și mai spre creștet, cu ochelarii mari pe virful nasului, îmbrăcat într-un halat de casă scurt și în stare proastă, deschiat la gît; fixat pe scaun, cu picioarele virite sub birou, el nu mai are conșonanțe sufletești nici măcar cu soția sa. Intervine în discuție rar, și atunci glasul său sună depărtat, sinistru: „Emilio, mai adu-mi pușin

pap”. Irina pleacă. Ii întinde și lui mina. Mirat că e conturbat, Dragomirescu privește mina întinsă, își ridică privirea spre chipul fetei. Nu pricepe ce vrea femeia aceasta. Ochiul său nu mai pot fi nici măcar întrebători, atît au devenit de opaci. Apoi, își coboară din nou privirea spre mina Irinei. Deodată, un resort automat, declanșat de deprindere, îi ridică mina spre aceea a nepoatei, grăbindu-se s-o cuprindă, fără să lase pensula din mînă. Pe aceasta din urmă o uitase. Abia după ce atinge palma Irinei, așază pensula tacticos pe masă. În ochii unui copil ar fi apărut păreri de rău. Dragomirescu însă chicotește înveselit. Nici un gest de remușcare în atitudinea lui. E într-o stare de decrepitudine totală. Mina atinsă de Irina acum e inertă, grea. În liniștea care urmează plecării, pe replica plină de resentimente a soției, Dragomirescu se confundă cu umbra înșērării. E un final de mare subtilitate artistică.

Fiecare rol sau rolisor, trecut prin filiera analitică a inteligenței lui Finteșteanu, a evidentei sale sensibilități, pătrunde în mințile spectatorilor sub înfățișarea unor imagini sugestive, de neuitat. Prin jocul său, rolul scris dobindește vigoarea unei chemări vii, personale, a unui adevăr limpede, în-suflețit de căldura singelui său.

În *O chestiune personală*, rolului epizodic al unchiului Fedea, Finteșteanu i-a imprimat un suflu de prospețime surprinzător. Unchiul Fedea ia loc pe canapea, față în față cu nepoata sa, care cîntă la chitară. Se așază liniștit și, cu glas tremurător, duios, îngîna aceeași melodie. Ochiul i s-au umezit. În lumina lor, vezi evocată tinerețea unui om, iubirea lui apusă. Are un zîmbet melancolic, fața îi e radioasă și glasul profund, potolit. Apoi, melodia se stinge. Unchiul Fedea spune ceva legat de cîntec, dar vezi, simți că inima lui e pradă unei neliniști mari. În spatele cuvintelor pe care le rostește cald, alintător, arde preocuparea lăuntrică. Iar cind aceasta se cristalizează exterior în cuvintele: „Șașenka, spune-mi, ingerașul meu, ce se petrece la voi în casă?”, vezi dragostea, neliniștea, speranța, contopite într-o imagine umană care cucerește încrederea și stîmă.

Nu putem trece peste modul de „a asculta” — de a-și asculta partenerii — al lui Finteșteanu: colorat, convingător și variat. În actul I al *Citadelei*, reacțiile sale sînt funcțional legate de personajele pe care le ascultă. Costică, Adela și, îndeosebi Găttescu sînt urmăriți cu interes, iar apro-

barea verbală e precedată de asentimentul manifestat ascultînd. Cînd stă de vorbă cu Matei, simți că este convins că tot ce spune inteligentul său fiu e inspirat de el, de părinte, pe cînd savanta bunică e urmărită cu condescendență, cu suficiență. În clipa cînd Petru își dezvăluie dorința de a pleca pe front, ascultîndu-l, mirarea lui Dragomirescu e atît de nemărginită, încît parcă vezi cum în creierul său a încetat orice proces mintal.

Cerebralitatea lui Finteșteanu nu elimină participarea în jocul actorului a unui însemnat fond de sensibilitate. Unii, furati de armonia cerebrală a compozițiilor sale monolitice, nu observă artera prin care curge singele emotiv al actorului. Totuși, pentru înțelegerea cît mai apropiată a ade-

văratei personalități a lui Ion Finteșteanu, e necesar să subliniem că interpretarea sa e rezultanta conjugării dintre sensibilitatea interiorizată și gîndirea îndrăzneată. Altfel, ar fi de neconceput geneza unor roluri atît de deosebite ca structură psihică, rezolvate inteligent de actor: Bucșan și Kulighin. Dragomirescu și Millo, Farfuridi și unchiul Fedea.

Urmărind arta scenică a lui Ion Finteșteanu, participi la însuflețirea unor tipuri umane autentice, profund și complex caracterizate. Iar bucuria e cu atît mai mare, cu cît viețile pe care le împrumută portretistul psiholog Ion Finteșteanu sînt tot atîtea ipostaze ale poeziei izvorîte din inima sa generoasă.

Eugen NICOARĂ